

ládák szerkezete, korábbi színhasználata, ornamentikája. A díszesen festett ágyak jellegzetességeit mátyusföldi és a Tápiószentmiklósról származó példákkal szemlélteti.

Zentai Tünde összegzésében átértékelte mestere, K. Csilléry Klára által megfogalmazott kategorizálást. A komáromi ládák megalkotásában a hírneves etnográfus négy korszakot különített el. A fennmaradt, elsősorban múzeumokban őrzött, datált festett bútorok segítségével, Zentai Tünde ábrázolta mesterének megállapításait. Könyvének alcíme árulkodik arról, hogy a magyarországi festett-bútor-kultúrában következetesen behatárolt a *komárominál* egy tágabb stíluskört, amit eredményei alapján *dunainak* nevezett meg. A megtalált festett bútorok sorában a szerző elkülönített egy korai, kevés fennmaradt tárggyal reprezentálható csoportot, melynek felületét rendszerint virágmotívumok, valamint bogyós gyümölcsök, gránátalmák és levelek díszítik. Úgy véli, hogy ezek a korai emlékek laza rokonságban állnak a 18. század elején keletkezett festett templomi mennyezetek kazettáival. Utána az általa érett dunai stíluskörhöz tartozó bútorok (ágyak, ládák) alapvető jellegzetességeit foglalta össze, melyeknek felületét léckeretekkel tagolták, a festett növényi eredetű minták között elsősorban lombdíszek, tulipánok és gránátalmák fordulnak elő. Ebben a bútorokultúrában gyökeresebb változást csak az 1850 után keletkezett tárgyakban lát, amikor átalakult a korábbi minták szerkezete, s azokon rendszerint már koncentrikusan rendezték el az új stílusú virágdíszeket. Végül is a szerző a megvizsgált bútoranyagban azonosított több olyan műhelyt is, mely a régió szélein alakult ki, ahol a 19. század során a komáromi bútorokhoz hasonló tárgyakat alkottak.

Kiemelem, hogy a szerző jól ismeri a témával kapcsolatos magyar, német, osztrák, szász, szlovák szakirodalmat. Éppen ezért jónak láttam volna, ha nagyobb térben helyezi el a dunai festett bútor-kultúrát, ha azt összehasonlítja a szomszédos ausztriai vagy erdélyi központok hasonló termékeivel. Kiemelem, hogy a szerző könyvében becsületesen utal az Erdélyben vagy Ausztriában fellelt nagyon gazdag anyagra, azoknak sajátosságaira. Úgy vélem, hogy ennek a dunai festettbútor-kultúrának egyediségét nem csak önmagában, hanem a szomszédos, ausztriai és keleti (tiszántúli és erdélyi) festett tárgyak segítségével lehet megnyugtatóan elkülöníteni, behatárolni. Remélem, hogy a jövőben vállalkozik arra is, hogy bemutassa, hogy a Duna környékén élő polgári és nemesi familiák a 17-19. századokban milyen festett bútorokkal éltek. A kiadvány fűlszövegében, a rövid életraj után azt is olvashatjuk, hogy nemsokára megjelenik újabb kötete: Diszágyak és bútorfestő központok a Duna mentén.

Zentai Tünde alaposan ismeri a térségben előkerült, itt alkotott festettbútorokat. Szakszerűen csoportosította és elemezte szerkezetüket, motívumkészletüket, azoknak kompozícióit, valamint a tárgyak színhasználatát. Elsősorban datált tárgyak segítségével pontosan megrajzolta, hogyan változott a vidék festettbútor-kultúrája. A kötet végén gazdag irodalmat és a kiadványban közölt, elemzett képek forrásjegyzékét találjuk. Az olvasók Zentai Tünde kötetében nagyon gazdag, változatos illusztrációkat találnak. Úgy vélem, hogy a Hagyományok Házánál megjelent kiadványt haszonnal fogják forgatni nemcsak az etnográfusok, muzeológusok, hanem a festett bútorokultúra iránt érdeklődők szélesebb köre, tárgyalók, kézműves műhelyben oktató pedagógusok és formatervezők.

Kocsis Károly (főszerk.) Magyarország Nemzeti Atlasza – Társadalom. CSFK Földrajztudományi Intézet, Budapest, 2021. 196 p.

Juhász Eszter

2010-ben született meg a döntés egy újabb Magyarország Nemzeti Atlasza (MNA) mellett, azzal a céllal, hogy frissítsék az MNA első két kiadását (1964-1967, 1983-1989). A Magyar Tudományos Akadémia kezdeményezéséhez csatlakozott az ELKH-hoz tartozó CSFK Földrajztudományi Intézet és

az ELTE Térképtudományi és Geoinformatikai Intézet, mint koordinálók, valamint a projekt stratégiai partnereként, 2018-ban a Központi Statisztikai Hivatal. Ennek a közös munkának köszönhetően az új Magyarország Nemzeti Atlasza négy különálló kötetben, magyarul és angolul, valamint nyomtatott és digitális változatban is megjelenik. 2018-ban a *Természeti környezet* című, majd 2021-ben a *Társadalom* című kötet vált elérhetővé. Az atlaszok megújítása szükségszerű volt, hiszen meghatározó szerepet töltenek be a nemzet- és honismeret fejlesztésében, a magyarságról és az országról alkotott kép formálásában. A tudományos ismeretterjesztés a *Társadalom* című kötetben Kocsis Károly (főszerk.), Kovács Zoltán, Nemerkenyi Zsombor, Kincses Áron és Tóth Géza szerkesztői munkájának köszönhetően valósult meg.

Az MNA kiadványokra jellemzően ez a kötet is a *Magyarország dióhéjban* című rövid, áttekintő fejezettel kezdődik, mely az ország lényeges adatait és a Kárpát-Pannon-térség általános földrajzi viszonyait mutatja be térképekkel illusztrálva.

Az atlasz felépítésével kapcsolatosan több tematikai egységről beszélhetünk a társadalom témakör köré csoportosítva. Az első tematikai egységhez a népesedés, népességszám, népmozgalom, vándorlás témák tartoznak. Őri Péter és Kocsis Károly által szerkesztett *Népesedési múlt* fejezet a 10. századtól a 20. század elejéig ismerteti a népesedési viszonyokat, arányokat. Szorosan követi tematikailag a Kocsis Károly által szerkesztett *Népességszám, népsűrűség* fejezet. A népesség számának változását három nagy időszakra bontva, 1910-1950, 1950-1990, 1990 óta eltelt időszakot ismerhetjük meg ábrákkal, térképekkel. A népsűrűség tekintetében ismételen az előző logikai tagoltság jellemző, vagyis 1910-1990 és 1990 óta eltelt időszak elemzését találhatjuk. A *Természetes népmozgalom* című fejezet, Kocsis Károly és Bálint Lajos szerkesztésében a népesség fejlődését mutatja be, a termékenységi tendenciák, modellváltás, párkapcsolati változások, az életkilátások, halálokok és a természetes szaporodás, fogyás témákban. A tematikai témakör egyik legnagyobb fejezete a vándorlással függ össze, melyet Dövényi Zoltán és Kovács Zoltán állított össze. A vándorlás kapcsán a szerkesztők külön bemutatják a nemzetközi vándorlást a Kárpát-medencében, Magyarországot a nemzetközi vándorlási áramlatban, a belső vándormozgalmat és az ingázást. A népesség összetétele című fejezet további hét alfejezetre bontott. Így a nem, életkor, a családi állapot és háztartás, az etnikum, nyelv, vallás, iskolázottság, gazdasági aktivitás és társadalmi tagozódás témákat ismertetik. Az alfejezetek szerkesztői közül meg kell említeni Kocsis Károlyt, Szabó Laurát, Tátrai Patrikot, Dövényi Zoltánt, Boros Lajost.

A következő nagy tematikai egység a településekkel kapcsolatos. Az ide tartozó első fejezet a *Települési múlt* címet kapta. Beluszky Pál által szerkesztett részben a települések történetét tekinthetjük át térképekkel és ábrákkal, a 10. századtól a 20. század elejéig. A *Településállomány* fejezetet Beluszky Pál és Kovács Zoltán szerkesztette. A fejezetben az első világháború utáni településhálózat fejlődését hazánk és a Kárpát-medence viszonylatában is bemutatják. A témakörhöz kapcsolódik a következő rész, Kovács Zoltán és Beluszky Pál munkája révén. A fejezetben a városok formálódásáról, a népességszámról, a hierarchikus rendszer kialakulásáról, a várostípusokról és dinamikájukról egyaránt szó esik. Ehhez kapcsolódóan az agglomerációkról és az ún. kreatív városokról egyaránt olvashatunk.

A településekkel kapcsolatosan külön ismertetik a fővárosnak és térségének, valamint a vidéki térségeknek a jellemzőit. Kovács Zoltán és Dövényi Zoltán összeállításában Budapest szerkezetéről, a népesség összetételéről, a lakáspiacról és a budapesti agglomerációról, társadalmáról és a lakáspiacáról. A vidéki térségről Bajnóczy Péter, Beluszky Pál és Csatári Bálint nyújt alapos áttekintést. A falvak típusairól, dinamikájáról és funkciójáról, a mezőgazdaság szerepéről, az aprófalvokról, szórványokról, komplex falutípusokról esik szó.

A *Társadalom* című kötet utolsó nagy fejezete az *Életkörülmények, életminőség* címet viseli. Sajátossága, hogy további alfejezetekre bontott, így *Az életkörülmények és az életminőség emberi oldala* alfejezetben az aktuális népességi egészségi állapotot, életmódot, az Covid-19 világjárványt, a jövedelmeket, műveltséget és a digitális világunkat egyaránt ismerteti Pál Viktor. Az életkörülményeket és az életminőséget a települések oldaláról is megismerhetjük Kovács Zoltán és Székely Gábor munkájának köszönhetően. Az ország és a Kárpát-medence lakásviszonyairól, a lakásállományokról és a lakáspiacról szintén információkkal szolgálnak. Pál Viktor a *Települési környezet* alfejezetben kitér a települési környezet természeti elemeire, az infrastruktúrára, életminőségre, az ellátottság és a szolgáltatások elérhetőségére, a biztonságra és életminőségre.

Az új Magyarország Nemzeti Atlasza sajátossága, hogy nemcsak hazánkra, hanem a Kárpát-medence egészére és a Kárpát-Pannon-térségre is vonatkozik. Az atlaszban nem ritka, a népviseletbe öltözött egyénekről, a csiksomlyói búcsúról, a világörökségi Hollókőről, az alföldi tájról, tanyáról, Hortobágyról, az Őrség szeres településeiről, etnikai csoportokról készült fényképek használata. Nagy hangsúly helyeződik az etnikai és nyelvi, vallási térszerkezetekre Kárpát-medencei viszonylatban. Az MNA *Társadalom* című kötete egymásra épülve, szemléletesen mutatja be a népesség, a települések és az életkörülmények összefüggő, egymástól függő rendszerét, mely nemcsak az információk összekapcsolódásában, hanem a tudományok interdiszciplinaritásában is felfedezhetők. Az atlasz által bemutatott felmérések eredményei és a gyűjtött információk a néprajztudomány számára egyaránt hasznosak és nélkülözhetetlenek.

M. Lezsák Gabriella: Régészeti iskola a kincses városban (1940-1944). László Gyula kolozsvári évei. Magyar Őstörténeti Kutatócsoport Kiadványok 3. Bölcsészettudományi Kutatóközpont – Kairosz Kiadó, Budapest, 2021. 414 p.

Szulovszky János

László Gyula (1910–1998) több mint a 20. század egyik legkimagaslóbb magyar régésze: mivel emblematikus módon felvállalta a korabeli fősodortól eltérő, tudományos érvekkel alátámasztott véleményeinek képviseletét, ezért az archaeológus szakma egy része és a történelmünk iránt érdeklődők széles köre egyfajta ikonként tekint rá, alighanem ő a legnépszerűbb magyar régész. Hagyatékának megőrzésében és feldolgozásában elvülhetetlen érdemei vannak az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont munkatársainak, hiszen 2015 és 2020 között László Gyula örökösivel együttműködési szerződést kötve főigazgatóként Fodor Pál, illetve tudományos titkárként Szentpéteri József gondoskodott arról, hogy a „hagyaték részét képező dokumentumok egy helyütt maradjanak, ugyanakkor a modern információs technológia segítségével minél szélesebb körben elérhetőek legyenek”. E munkában, a László Gyula Digitális Archívum (<https://lgyda.btk.mta.hu>) megvalósításában kezdetektől jelentős szerepet vállalt M. Lezsák Gabriella, aki a családi hagyatékban őrzött anyagokat is felhasználta László Gyula 1940-1949 közötti kolozsvári egyetemi és régészeti tevékenységéről, valamint a kolozsvári régészeti iskola egy másik kiváló „néprajzos régésze”, a Roska Márton (1880–1961) nevével fémjelzett időszak történetéről 2019-ben sikeresen megvédett PhD disszertációjában. A Bölcsészettudományi Kutatóközpont és a Kairosz Kiadó jóvoltából ennek kötetbe foglalt változata látott napvilágot a Magyar Őstörténeti Kutatócsoport kiadványainak sorozatában. A teljes képhez hozzátartozik, hogy a téma és a szerző a tekintetben is egymásra talált, hogy M. Lezsák Gabriella sem fél eltérni a fősodortól: nemzeti krónikáink eredethagyományára nyomán a Kaukázus és a Meótiszi vidékén végez sikeres helyszíni kutatásokat.